

ARADUL, ARĂDENII ȘI MAREA UNIRE

Eugen GAGEA¹

eugengagea@yahoo.com

ABSTRACT: The assertion of Arad at the beginning of the 20th century as the most important political center of the Transylvanian Romanians determined an important part of the Romanian elite to activate here, represented by lawyers like Ștefan Cicio-Pop or Ioan Suci, teachers like Vasile Goldiș, Sabin Evuțianu or Teodor Botiș and clergymen such as Roman Ciorogariu, Gheorghe Ciuhandu and Bishop Ioan I. Papp. An important role was played by Arad in the autumn of 1918, being the place where the Great Union was decided and prepared. The leaders from Arad, Vasile Goldiș, Ștefan Cicio-Pop and Ioan Suci, were the ones who got involved in organizing the negotiations with the representatives of the Hungarian government and National Council. In Arad, the leadership of the Central Romanian National Council decided to convene the Grand National Assembly in Alba-Iulia, where the Romanians would decide on the Union. At the proposal of Iuliu Maniu, the organizer of the assembly was named Ioan Suci. The proceedings of the National Assembly in Alba Iulia were opened by Ștefan Cicio-Pop, as president of the Central Romanian National Council, while Vasile Goldiș read the Great Union Resolution, a document proclaiming the Union of Transylvania and the Hungarian parts inhabited by Romanians with Romania.

KEYWORDS: Arad, elite, intellectuals, 1918, Union

Afirmarea Aradului la începutul secolului al XX-lea drept cel mai important centru politic al românilor transilvăneni a făcut ca aici să activeze o parte importantă a elitei românești, reprezentată de personalități precum episcopul Ioan I. Papp, secretarul consistorial Vasile Goldiș, profesorul Roman Ciorogariu, avocații Ioan Suci și Ștefan Cicio-Pop. Au fost cei care s-au remarcat la începutul secolului al XX-lea ca adepții activismului politic și s-au impus în structura de conducere a Partidului Național Român. Activitatea acestor lideri a făcut ca în 1908 Aradul să

¹ Conf. univ. dr., Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad, vicepreședinte al Grupului de Cercetări Multidisciplinare de Istoria Științei al CRIFST al Academiei Române.

devină sediul central al P.N.R., ajungând în anii Primului Război Mondial, „focarul daco-românismului, centrul politic al națiunii române din Ungaria și Transilvania”.²

Un rol important l-a avut Aradul în toamna anului 1918, fiind locul unde s-a decis și pregătit Marea Unire. În noiembrie 1918 Aradul a devenit orașul Marii Uniri, în care a activat Consiliul Național Român Central, condus de avocatul Ștefan Cicio-Pop, având sediul în casa acestuia. Datorită situației apărute odată cu terminarea războiului C.N.R.C. a fost „supremul și unicul for politic al națiunii române din Ungaria și Transilvania”.³ Format din șase reprezentanți ai P.N.R. și șase lideri socialiști, C.N.R.C. a fost expresia modului în care politicienii români au înțeles și pus în practică principiul autodeterminării popoarelor, enunțat în ianuarie 1918 de președintele american Woodrow Wilson. În acest context un rol important i-a revenit lui Vasile Goldiș, care era considerat doctrinarul partidului, dar și un adept al principiilor wilsoniene. Este cel care în noiembrie 1918, în numele C.N.R.C., a dat un interviu ziarului unguresc *Aradi Közlöny*, unde a interpretat principiile wilsoniene, arătând că România are pretenții asupra „teritoriului lingvistic românesc din Ungaria”. Considera că autoritatea C.N.R.C. trebuie să ajungă până la Kétegyháza, pentru că până acolo sunt români, lucru prevăzut și în alianța României cu Antanta. Poziția lui Vasile Goldiș demonstrează că liderii arădeni erau adepții valorilor democratice, fiind la curent cu cele mai recente evenimente din lume și căutând soluții care atunci erau actuale pentru rezolvarea problemei românești.

O altă măsură importantă luată de liderii arădeni a fost reparația ziarului *Românul*, la 8 noiembrie 1918, considerat ziarul oficial al Consiliului Național Român, fiind condus de Vasile Goldiș, cu scopul de a răspândi în rândul românilor informații corecte despre măsurile luate de C.N.R.C. În comunicatul oficial al C.N.R.C. din 9 noiembrie 1918, se arată că scopul reparației ziarului era de a „aduce zilnic toate știrile pe care comitetul și consiliul național le consideră folositoare cauzei”.⁴ Se mai precizează că în presa din Transilvania circulau multe informații false și se cerea româ-

² Stelean Ioan Boia, „Biserica arădeană și Marea Unire din 1918”, în *Administrație românească arădeană*, vol. III, (coordonatori D. Sinaci și E. Arbonie), Arad, Ed. „Vasile Goldiș” University Press, 2011, p. 166.

³ *Ibidem*.

⁴ Alexandru Roz, *Consiliul Național Român Central și Gărzile naționale române din Arad: 1918. Acte și documente*, vol. I, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1993, p. 171.

nilor să se aboneze la ziarul arădean, care a renăscut și are rostul de a vesti „neamului nostru învierea la viață liberă națională”.

Liderii arădeni Vasile Goldiș, Ștefan Cicio-Pop și Ioan Suciuc au fost cei care s-au implicat în organizarea tratativilor cu reprezentanții guvernului și Consiliului Național Maghiar. În 9 noiembrie au elaborat o notă ultimativă către Consiliul Național Maghiar prin care se cerea ca pe baza dreptului de „liberă dispoziție a neamurilor” românilor să li se recunoască dreptul de a „lua puterea deplină de guvernare” în teritoriile românești din Transilvania. Pentru a justifica cerințele politicienii români arătau că se bazează pe principiile enunțate de Wilson. În 13 noiembrie 1918 au început tratativele de la Arad, delegația maghiară fiind condusă de sociologul Oszkár Jászi, care era ministrul naționalităților. Încă de la începutul negocierilor Vasile Goldiș a protestat că din delegația maghiară făceau parte și „persoane care nu erau în guvernul maghiar”.⁵ Ministrul Jászi a deschis ședința și a declarat că este pentru „prima dată când democrația maghiară ia contact cu democrația română”.⁶ Ministrul a mai declarat că este reprezentantul poporului maghiar și dorește să trăiască în bună înțelegere cu „toate popoarele țării respectând principiul egalității și dreptății”.⁷ Din partea românilor a luat cuvântul Ștefan Cicio-Pop care a scos în evidență crimele făcute de unguri în rândul populației civile românești din Transilvania, amintind că numai în comitatul Cluj au fost împușcați vreo 40 de oameni. În ciuda propunerilor făcute de liderii românilor, ministrul maghiar nu a acceptat ideea delimitării pe criterii etnice, iar politicienii români au respins propunerile guvernului maghiar, care erau considerate inacceptabile, și au decis organizarea unei Adunări Naționale unde reprezentanții românilor să se pronunțe asupra viitorului Transilvaniei. După eșuarea tratativilor de la Arad ministrul Oszkár Jászi a declarat că urmările vor duce la „descompunerea imperiului maghiar”. Prin tratativele de la Arad s-a decis viitorul unor state din Europa Centrală și s-a făcut un pas important pe calea destrămării monarhiei și afirmării statelor naționale. Poziția românilor a fost importantă, pentru că a fost exprimată înaintea poziției adoptate de sârbi și slovaci, astfel încât cele hotărâte la Arad au avut impact și asupra celorlalte popoare din monarhie.

După eșuarea tratativilor C.N.R.C. a publicat proclamația *Către*

⁵ S.J.A.N. Arad, *fond Traian Mager*, dos . 4, f. 17.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

popoarele lumii, document care poartă semnătura lui Ștefan Cicio-Pop, prin care politicienii români anunță ruperea Transilvaniei din cadrul Ungariei. În document se afirmă că „națiunea română din Ungaria și Transilvania ținută de veacuri în robie trupească și sufletească de către clasa stăpâni-toare a poporului maghiar, eliberată acum de sclavie prin strălucita învingere a armelor, a declarat voința sa de a se constitui în stat liber independent spre a-și putea valida nelimitat forțele sale în serviciul culturii și al libertății omenești”. Documentul a fost tradus în mai multe limbi, pentru ca marile puteri să înțeleagă că guvernul maghiar nu a recunoscut românilor dreptul de autodeterminare enunțat de președintele american în ianuarie 1918. Politicienii români arată lumii că „Națiunea română din Ungaria și Transilvania nu dorește să stăpânească asupra altor neamuri”, pentru că este adepta valorilor democratice și dorește a asigura tuturor cetățenilor drepturi egale. Manifestul a avut un mare impact în Europa, a fost comentat în ziarul *Le Temps* din 22 noiembrie 1918, în care se scria că, în ciuda măsurilor luate de politicienii maghiari timp de jumătate de secol, Ungaria nu a putut trezi simpatia în sufletele românilor nici atunci când s-a prezentat „în haina falsă a republicii populare”.⁸ După publicarea manifestului marile puteri și-au arătat simpatia față de cauza românească, fapt ce a făcut ca în momentul convocării Adunării de la Alba Iulia opinia politică internațională să fie favorabilă Marii Uniri.

La Arad conducerea C.N.R.C. a decis convocarea Marii Adunării Naționale de la Alba-Iulia, unde românii să se pronunțe asupra unirii. La propunerea lui Iuliu Maniu organizator a fost numit Ioan Suci, lucru acceptat de avocatul arădean și votat de cei prezenți. În câteva zile Ioan Suci a organizat totul printr-un „contact viu cu lumea românească”⁹.

În acest context, potrivit celor mărturisite de Laurențiu Oanea, martor al evenimentelor, Ștefan Cicio-Pop, în calitate de „președinte al Consiliului național al Națiunii Române din Ungaria și Transilvania face convocarea Adunării Naționale de la Alba Iulia”¹⁰, arătând că „ne-am trezit din somnul de moarte și vrem să trăim alături de celelalte națiuni ale lumii liberi și independenți”. În document se mai afirmă că a sosit momentul în care națiunea română din Ungaria are „dreptul să-și spună cuvântul

⁸ Laurențiu Oanea, *Dr. Ștefan Cicio-Pop*, Arad, Ed. Gutenberg Univers, 2008, p. 143.

⁹ Doru Bogdan, *Ioan Suci, părinte al patriei*, Arad, Ed. Vatra arădeană, 1999, p. 76.

¹⁰ Laurențiu Oanea, *op cit*, p. 144.

său hotărâtor asupra sortii sale și acest cuvânt va fi respectat de lumea întreagă”¹¹. Referindu-se la necesitatea organizării unei Adunări Naționale, Vasile Goldiș cere să fie prezenți reprezentanți din toate cercurile electorale, reprezentanți ai tuturor organizațiilor și societăților culturale și ai tuturor claselor sociale, astfel încât cele decise la Alba Iulia să fie o expresie a națiunii române și să nu poată fi contestate de Ungaria.

Liderii arădeni Ioan Suciu, Ștefan Cicio-Pop și Vasile Goldiș au avut un rol important și la Alba Iulia, unde s-a decis în unanimitate Unirea cu România. Ioan Suciu a fost cel care s-a deplasat cu câteva zile mai repede la Alba Iulia. Ajuns în capitala Transilvaniei, a fost cel care s-a ocupat de organizarea evenimentelor, de cazarea delegaților, de luarea unor măsuri de securitate și ordine, astfel încât să se poată desfășura lucrările Adunării Naționale.

Lucrările Adunării au fost deschise de Ștefan Cicio-Pop, în calitate de președinte al C.N.R.C. și convocator al Adunării Naționale de la Alba Iulia. În cuvântarea sa a pus în evidență suferințele prin care au trecut românii în anii războiului, iar la sfârșitul acestuia comitetul executiv al Partidului Național Român, în numele românilor din Austro-Ungaria, prin intermediul deputatului Alexandru Vaida-Voevod „a adus la cunoștința lumii întregi că noi voim să uzăm de dreptul de liberă dispunere”¹². Avocatul arădean a mai arătat că odată cu organizarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia „Consiliul Național Român și-a îndeplinit chemarea sa față de națiunea română” și că urmează ca reprezentanții poporului adunat să ia o decizie. În acest scop Ștefan Cicio-Pop i-a numit notari pe Laurențiu Oanea și Sever Miclea, iar ca raportor al comisiunii de verificare pe avocatul arădean Ioan Suciu. Acesta a susținut în cuvântul său că poporul adunat trebuie să decidă asupra sortii sale. A făcut un raport unde a arătat că au ajuns delegații din 130 de cercuri electorale, la care se mai adaugă și reprezentanții instituțiilor și reuniunilor, totalizând 1228 de delegați. Rolul important pe care l-a avut Ioan Suciu în organizarea Marii Uniri a fost expus de Vasile Goldiș în 1928, atunci când mărturisea că „Adevăratul organizator al Adunării Naționale de la Alba Iulia a fost Ioan Suciu”, care „cu energie de admirat s-a achitat în mod splendid de sarcina primită și națiunea română lui Ioan Suciu are să-i mulțumescă”¹³.

¹¹ *Ibidem*, p. 145.

¹² *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, București, 1943, p. 81.

¹³ Doru Bogdan, *op cit*, p. 85.

La Alba Iulia Vasile Goldiș a fost cel care a citit Rezoluția Marii Uniri, document prin care societatea românească era organizată pe baza unui sistem democratic, fapt care marchează nașterea unei noi perioade istorice. Prin cele spuse la Alba Iulia, politicianul arădean a reușit să „aștearnă în cele mai lapidare fraze ideea unirii” și „să sintetizeze în forme constituționale furtuna de dorințe a mulțimilor”.¹⁴ În cuvântarea rostită la Alba-Iulia Vasile Goldiș pleacă de la dreptul națiunilor la autodeterminare, drept susținut de președintele american Wilson, dar neagă dreptul marilor puteri de a se implica în politica internă și de a revendica în numele războiului „dreptul de a stăpâni pe mai departe națiunea română”. Era convins că organizarea noilor state trebuia să aibă la bază egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor.

Formulată în spiritul valorilor democratice, Rezoluția Marii Uniri este expresia unei noi concepții despre stat, prin care se „tălmăcește o evanghelie a civilizației umane”¹⁵. Intelectualul arădean pleacă de la principiul autodeterminării și afirmă că progresul național poate fi atins numai „prin îndeplinirea ideilor de libertate națională și egalitate socială”.¹⁶ Prin cele exprimate, Vasile Goldiș se afirmă ca un vizionar politic și subliniază necesitatea colaborării între națiuni.

Vasile Goldiș a subliniat importanța momentului, afirmând că „pacea și demnitatea unui întreg popor, viața sau moartea sa rămân de acum nedespărțit legate de sfințenia acestei hotărâri”¹⁷. Politicianul arădean atrage atenția că la Alba-Iulia nu a fost elaborat un simplu program politic, ci o doctrină care este rezultatul luptei pentru realizarea idealului național, dar și al punerii în practică a unor principii ale lumii democratice și civilizate.

Marea Unire din 1 Decembrie 1918 a fost expresia voinței poporului român, dar și opera intelectualității. Printre cei 1228 de delegați găsim și numele unor intelectuali ca Ioan Lupaș, Silviu Dragomir, Ion Clopoșel, Emil Hațieganu și Sabin Mănuilă, care în perioada interbelică s-au remarcat ca importanți membri ai Astreii conduse de Vasile Goldiș, susținându-l

¹⁴ Eugen Gagea, *Vasile Goldiș studii și documente*, vol. I, Arad, Ed. Gutenberg Univers, 2013, p. 230.

¹⁵ Silviu Dragomir, *Vasile Goldiș. Luptătorul și realizatorul politic*, Sibiu, Ed. Asociațiunii, 1936, p. 16.

¹⁶ Cristian Măduță, *Concepția filosofică a lui Vasile Goldiș asupra istoriei și discursul politic*, Arad, Ed. „Vasile Goldiș” University Press, 2013, p. 118.

¹⁷ Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 29.

pe acesta și contribuind la modernizarea societății românești și la punerea în practică a hotărârilor de la Alba Iulia.

În decembrie 1918 liderii arădeni Vasile Goldiș, Ștefan Cicio-Pop și Ioan Suciu erau îngrijorați de situația în care a ajuns Aradul ca urmare a manifestărilor naționaliste organizate de hoarde de maghiari înarmați. În acest context Ștefan Cicio-Pop, care era și membru al Consiliului Dirigent, a cerut ca generalul francez Henri Mathias Berthelot să viziteze Aradul, lucru care s-a și realizat în 29 decembrie 1918. Printre cei ce s-au implicat în organizarea vizitei lui Berthelot în Banat și Transilvania a fost și liderul arădean Ștefan Cicio-Pop. Ajuns în dimineața zilei de 29 decembrie la Arad, Berthelot a fost primit festiv de liderul Gărzii Naționale din Arad, Iustin Marșieu și apoi în centrul orașului a fost huiduit de maghiari, care au tras chiar în mulțimea de români adunată din localitățile învecinate. O parte a maghiarilor înarmați s-a îndreptat spre locuința lui Ștefan Cicio-Pop, locul unde a funcționat sediul Consiliului Național Român Central. Aici au fost sparte geamurile, provocându-se mari distrugerii casei. Potrivit celor mărturisite de Laurențiu Oanea, martor al evenimentelor, s-a ajuns până la „dărâmare clădirii, iar dna Eugenia Pop și copiii a putut fi salvată sub acoperirea unor unități franceze și în aceeași seară cu un tren special a putut fi trimisă la Sibiu”¹⁸. În acest context generalul francez a ajuns și la locuința lui Ștefan Cicio-Pop, fapt ce a determinat fuga maghiarilor. În aceeași zi a fost devastat și sediul ziarului *Românul*, dar și clădirea Institutului Teologic. Toate acestea l-au făcut pe Berthelot să înțeleagă situația cu care se confruntau românii din aceste teritorii și să trimită trupe franceze la Arad „pentru a dezarma populația”¹⁹.

Evenimentele din anii 1918 – 1919 au reprezentat un moment de solidaritate a românilor din toate categoriile sociale. A fost un moment în care intelectualii arădeni formați în marile centre universitare din Europa Centrală au devenit adepții valorilor democratice și au fost receptivi la evenimentele din marile capitale politice, dar și la cele transmise de reprezentanții Antantei, precum președintele american sau comandantul misiunii franceze din România, Henri Mathias Berthelot.

¹⁸ Laurențiu Oanea, *op. cit.*, p. 171.

¹⁹ Henri Mathias Berthelot, *Memorii și corespondență*, București, Ed. Militară, 2012, p. 389.